
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

ЗА ЗЛОТО КАТО ТЕОЛОГИЧЕСКА, ПСИХОЛОГИЧЕСКА И ЕСТЕТИЧЕСКА КАТЕГОРИЯ

Raliza Ivanova, Die gesteigerte Erlösung oder die verheißungsvolle Unwegsamkeit. Велико Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий”, 2007, 240 стр.

Университетското издателство “Св. св. Кирил и Методий” издаде през 2007 г. на немски език дисертационния труд на германистката Ралица Иванова. В превод заглавието на книгата би звучало така: “Спасение и обнадеждаваща безпътица”. Подзаглавието, “Маскарад и соте-риология на злото в романа на Щефан Хайм “Ахасфер”, дава допълнителна информация относно предмета на изследване и обяснява публикуването на книгата на немски език. Тя е предназначена главно за специализирана публика от преподаватели и студенти, ангажирани по един или друг начин с немскоезичната литература. Допускам обаче, че интерес към книгата ще проявят и четящите на немски език философи и богослови, вълнуващи се от темата за злото и традицията на апокалиптичните утопии в религията, философията и литературата.

Първичният подтик за занимание с творчеството на Щефан Хайм и конкретно с романа “Ахасфер” идва от усещането за критическа несправедливост и недооценяване на произведението от съвременниците (стр. 19). Мнението на Ралица Иванова очевидно се разминава с наличните в печата и критическите издания оценки. Стремежът ѝ е този на литературния историк, който се старее да подреди литературните факти от дадена епоха и да им даде максимално обективна оценка. Осъществяването на тази цел е предхождано от останалия извън рамките на книгата детайлен анализ на всички текстове на Щефан Хайм, открояването на най-значимите им характеристики и откриването на специфичната перспектива, в която този автор разглежда заобикалящия го свят. Не са били пренебрегнати и биографичните маркери, които беле-

жат движението на автора към неговия текст. Така изведените цели на изследването са формулирани ясно и точно: “да изследва моделите на апокалипсиса в романа “Ахасфер” с оглед на структурното им оформяне и във връзка с разпределението на персонажите в тези модели, за да определи мястото им в културно-историческата традиция” (стр. 26).

Изследването на маскарада и сотериологията на злото е предложено в изчистена и логично споена форма, в която не е възможно никакво разместване или прескачане. Заниманието с категорията на “злото” в контекста на литературоведското изследване предполага първо именно преглед на традиционните дефиниции, после – полагаането на романа в тези традиции, и накрая – проследяването на обратната връзка, т.е. въздействието на произведението върху самото понятие, за да се определят влиянията, които романът задвижва.

Уводът запознава с биографичните данни и творческия път на Щефан Хайм. В съответствие с целта на изследването Р. Иванова пристъпва към културно-историческото очертаване на темата за апокалипсиса. На преден план са изведени политическите компоненти в апокалиптичните визии. Темата за осуетения апокалипсис е въведена чрез Ернст Блох и Карл Маркс и е проследена до “двойно осуетения апокалипсис” у френските постструктуралисти.

В методико-теоретичната първа глава са представени персонажите в романа и тяхната обвързаност с библейската митология. С оглед на факта, че романът “Ахасфер” започва с акта на сътворението на човека и завършва с Армагедон, последната битка, при която “последните въпроси остават нерешени”, с оглед на вплитането на различни библейски легенди, на преработки на темите за падналия ангел, за “вечния евреин”, на всички препратки към други библейски текстове и митологични събития прегледът на теологичната литература по тези въпроси се оказва крайно необходим. В търсене на отговора на въпросите *Unde malum?* (Откъде идва злото?) и *Quid malum?* (Що е зло?) авторката е обработила и систематизирала огромна по обем литература, за да извлече ценните за собственото ѝ изследване моменти.

Друг аспект на злото като категория е неговото психологическо измерение. На базата на “Неудовлетворението в културата” от Зигмунд Фройд тук е изведена универсалната формула – дефиниция на злото като индивидуално нарушение и прекрачване на валидна социална норма. Ако, условно казано, теологично-философската глава задава основанията на изследването, то психоаналитичната матрица подава методологическия инструментариум.

Естетическият аспект на категорията “зло” е третият съществен аспект на изследването. Позовавайки се на Карл-Хайнц Борер, авторката очертава табуизирането на злото в немската културна традиция и интензивизирането на това табу с оглед на реално случващото се зло през ХХ в.

Във втора глава “Маскаради на злото”, описаните измерения на злото са групирани около персонажите на романа. Тази структура поставя акцента върху анализа на самото произведение, а не толкова върху проблема за злото и културно-историческата традиция, онагледени в определен литературен текст. Маскарадите в романа, генерирани според авторката от ситуацияите на забрани, биват проследени по отношение на творението и на твореца (подглави 2.1. и 2.2.). Анализът на злото и неговите проявления и мутации при различните персонажи е детайлен и точен. Наблюденията си върху двойката Луцифер – Ахасфер Р. Иванова е подкрепила с уместния преглед на литературните превъплъщения на героите. Втората и третата глава в книгата предлагат същинското филологическо изследване, от което пряко могат да се възползват и преподаватели, и студенти не само при запознаване с творчеството на Шефан Хайм, но и при изучаването на техниките за анализ на повествователен текст.

Нека отбележим, че всяка глава завършва с кратко обобщение на направените в нея наблюдения и с посочване на изводите. Бих искала да подчертая способността на авторката да формулира извънредно точно и прецизно тезисите си, без да се губи в излишни повторения, а заключенията в края на всяка част улесняват читателя. Пета глава откроява мястото на автора в контекста на цялата немскоезична литература в диахронен и синхронен план. Иванова умело разкрива апокалиптичната визия на Шефан Хайм като сложен и крехък баланс между антропофугалната традиция и философията на Ернст Блох (стр. 193 и сл.). Заслужава внимание и анализът на традиционната линия, свързваща Хайм с Хайнрих Хайне.

Изследването на Ралица Иванова е написано на безупречен немски език, цитирането е абсолютно коректно и ни е предложена една много изчерпателна библиография, от която да се възползват читателите с интерес както към конкретната проблематика, така и към цялостното творчество на Шефан Хайм.

Да споменем и добре оформената корица с подходящо избрана литография, макар че авторството на Дюрер не е упоменато никъде.

Майа Разбойникова-Фратева